

Marius Turda, Zsuzsa Bokor,
Tudor Georgescu, Adrian-Nicolae Furtună

DE LA UNGARIA MARE LA ROMÂNIA MARE

Sânge, rasă și națiune

Traduceri din limbile maghiară, germană și engleză de Attila Varga,
Ottmar Trașcă, Corneliu Pintilescu și Răzvan Pârâianu

Cuprins

<i>Mulțumiri (Marius Turda)</i>	9
Introducere. Interpretarea trecutului prin prisma istoriei mișcărilor eugeniste (<i>Marius Turda</i>)	11

MIȘCAREA EUGENISTĂ ÎN UNGARIA, 1900-1945

(*Marius Turda*)

Prezentare generală	23
Autori maghiari importanți.	43
<i>Schițe biografice</i>	43
József Madzsar (1876-1940)	43
István Apáthy (1863-1922)	46
Géza Hoffmann (1885-1921)	49
Pál Teleki (1879-1941)	53
Lajos Méhely (1862-1953)	57
László Benedek (1887-1945)	60
Tihamér Tóth (1889-1939)	63
<i>Selecție de surse primare</i>	67
Eugenia practică (<i>József Madzsar</i>)	67
Degenerarea și înnobilarea rasei (<i>József Madzsar</i>)	69
Știința sănătății rasei (<i>István Apáthy</i>)	77
Domeniul de aplicare a științei sănătății rasei și obiectivele sale (<i>István Apáthy</i>)	80
Războiul și igiena rasei (<i>Géza Hoffmann</i>)	87
Igiena rasei și eugenia (<i>Géza Hoffmann</i>)	92
Mișcarea eugenică în țările Puterilor Centrale după 1914 (<i>Géza Hoffmann</i>)	96
Științe sociale pe bază biologică (<i>Pál Teleki</i>)	98
Circulară despre eugenie (<i>Pál Teleki</i>)	102
Spațiu și rasă (<i>Pál Teleki</i>)	104
Se înființează o societate pentru cercetarea și sănătatea rasei: contele Pál Teleki devine președinte, iar Lajos Nékám director	107
Apel către națiunea maghiară (<i>Lajos Méhely</i>)	108
Să înființăm un Institut Maghiar de Biologie Rasială (<i>Lajos Méhely</i>)	110
Lupta de autoapărare a rasei maghiare (<i>Lajos Méhely</i>)	117

Aspecte ereditare și medicale ale eugeniei și psihiatriei (<i>László Benedek</i>)	121
Despre elaborarea proiectului de lege maghiară privind sterilizarea (<i>László Benedek</i>).	129
Programul de eugenie și igienă rasială pentru Ungaria (<i>László Benedek</i>)	131
Eugenia și catolicismul (<i>Tihamér Tóth</i>)	134
<i>Bibliografie</i>	149

MIȘCAREA EUGENISTĂ ȘI BIOPOLITICĂ ÎN ROMÂNIA, 1900-1945 (*Marius Turda*)

Prezentare generală	163
Autori români importanți	185
<i>Schițe biografice</i>	185
Iuliu Moldovan (1882-1966)	185
Gheorghe Banu (1889-1957)	189
Gheorghe Marinescu (1863-1938)	192
Sabin Manuilă (1894-1964)	196
Iordache Făcăoaru (1897-1984)	199
Petru Râmneanțu (1896-1975)	202
Traian Herseni (1907-1980)	205
<i>Selecție de surse primare</i>	207
Igiena națiunii (Eugenia) (<i>Iuliu Moldovan</i>)	207
Biopolitica (<i>Iuliu Moldovan</i>)	211
Eugenie, ereditate, rasă (<i>Gheorghe Banu</i>)	214
Igiena rasei și obiectivele ei (<i>Gheorghe Banu</i>).	218
Eugenia poporului românesc (<i>Gheorghe Banu</i>)	219
Eugenia și românismul (<i>Gheorghe Marinescu</i>)	222
Despre hereditatea normală și patologică și raporturile ei cu eugenia (<i>Gheorghe Marinescu</i>)	224
Problema rasială a României (<i>Sabin Manuilă</i>).	228
Acțiunea eugenică ca factor de politică de populație (<i>Sabin Manuilă</i>)	231
Înmulțirea disgenicilor și costul lor pentru societate și stat (<i>Iordache Făcăoaru</i>). . .	234
Norme eugenice în organizațiile legionare (<i>Iordache Făcăoaru</i>).	237
Amestecul rasial și etnic în România (<i>Iordache Făcăoaru</i>).	240
Cercetări asupra originii etnice a populației din sud-estul Transilvaniei pe baza compoziției serologice a sângelui (<i>Petru Râmneanțu, în colaborare cu Petru David</i>).	244
Din metodologia biotipologiei (<i>Petru Râmneanțu</i>)	247
Mitul sângelui (<i>Traian Herseni</i>).	250
Rasă și destin național (<i>Traian Herseni</i>)	252
<i>Bibliografie</i>	254

IDEI EUGENISTE ÎN RÂNDUL ELITELOR MAGHIARE DIN TRANSILVANIA ÎN PERIOADA INTERBELICĂ

(Zsuzsa Bokor)

Prezentare generală	271
Autori maghiari importanți	297
<i>Schițe biografice</i>	297
Lajos Csík (1902-1962)	297
Ernő Kállay (1915-2001)	299
Mihály Malán (1900-1968)	301
Béla Baráth (1893-1977)	303
Zoltán I. Tóth (1911-1956)	304
Ödön Husz (1879-1965)	306
Lajos Küttel (1894-1959)	308
<i>Selecție de surse primare</i>	311
Analiza grupelor de sânge în satele din Ținutul Călatei (Lajos Csík, Ernő Kállay)	311
Sânge maghiar – sânge valah (Mihály Malán)	320
Sterilizarea forțată (Béla Baráth)	327
Ecouri ale sterilizării (Scrisoare deschisă) (Béla Baráth)	332
Activitatea de românizare a „Astrei” în Ținutul Secuiesc (Zoltán I. Tóth)	334
Marile întrebări ale epocii noastre. Suprapopulare sau depopulare (Ödön Husz) ...	351
Știința despre viață (Ödön Husz)	355
Este războiul un factor de ameliorare a rasei? (Ödön Husz)	358
Probleme eugenice și de ereditate (Lajos Küttel)	362
<i>Bibliografie</i>	375

MIȘCAREA EUGENISTĂ GERMANĂ DIN TRANSILVANIA ÎNAINTE ȘI DUPĂ 1918

(Tudor Georgescu)

Prezentare generală	385
Autori germani importanți	395
<i>Schițe biografice</i>	395
Heinrich Siegmund (1867-1937)	395
Alfred Csallner (1895-1992)	397
Fritz Fabritius (1883-1957)	400
Wilhelm Schunn (1888-1966)	402
Franz Wilhelm Wokalek (1914-1988)	404
<i>Selecție de surse primare</i>	405
Despre igiena rasială săsească (Heinrich Siegmund)	405
Obiectivele igienei rasiale săsești (Heinrich Siegmund)	410

Ce vrem noi? (<i>Alfred Csallner</i>)	413
Despre fondarea Biroului de Întrajutorare al Rasei (<i>Alfred Csallner</i>)	418
Pământ natal (<i>Fritz Fabritius</i>)	420
Programul național al sașilor transilvăneni (1 octombrie 1933).	421
Listă de instrucțiuni pentru săsoaice.	424
Omagierea familiilor cu mulți copii la germanii din România (<i>Wilhelm Schunn, Oskar Pastior</i>)	425
Ghidarea sănătății național-socialiste (<i>Franz Wilhelm Wokalek</i>)	430
<i>Bibliografie</i>	433

RASISMUL, CADRUL BIOLOGIC ȘI DISCURSUL EUGENIC ÎMPOTRIVA ROMILOR ÎN ROMÂNIA MARE

(*Adrian-Nicolae Furtună*)

Prezentare generală	441
<i>Selecție de surse primare</i>	483
Blestemul corciturilor (<i>Vasile Posteuca</i>)	483
Desjudaizare, desfanariorizare, destiganizare (<i>Constantin Papanace</i>).	485
Rasism față de țigani (<i>Liviu Stan</i>)	488
Rasă și religione (<i>Liviu Stan</i>)	490
Rasismul și romii (<i>Gheorghe Niculescu</i>)	492
Câteva date în jurul familiei și statului biopolitic (<i>Gheorghe Făcăoaru</i>)	494
Referatul elaborat de Sabin Manuilă în calitate de director al Institutului Central de Statistică la cererea lui Ion Antonescu cu privire la numărul romilor din România..	497
Referat detaliat asupra numărului romilor din România elaborat de D.C. Georgescu sub îndrumarea lui Sabin Manuilă, la cererea lui Ion Antonescu	499
Rudarii – contribuție la o „enigmă” etnografică (<i>Ion Chelcea</i>)	506
Țigani din România – monografie etnografică (<i>Ion Chelcea</i>).	508
<i>Bibliografie</i>	509
Anexă	515
<i>Glosar</i> .	515
<i>Societăți, comitete și comisii de eugenie și biopolitică, 1914-1944.</i>	518
<i>Index de nume</i>	521

Introducere

Interpretarea trecutului
prin prisma istoriei mișcărilor eugeniste

Marius Turda

Până relativ recent, istoria eugeniei din Europa Centrală și de Est era aproape necunoscută specialiștilor și, desigur, publicului larg. Puținele studii existente, publicate în perioada comunistă, ne permiteau totuși să bănuim ceea ce a fost, până la urmă, o istorie remarcabilă, cu ramificații profunde pentru istoria secolului XX. Ceea ce caracterizează aceste studii este tendința comună de a minimaliza contribuția locală la mișcarea eugenică globală, insistându-se în același timp pe imitație și, mai ales, pe o anumită presiune politică venită din partea Germaniei naziste după 1933.

De fapt, ideile eugenice au început să circule în regiune deja prin anii 1880, iar la începutul secolului XX observăm și o circulație a unei literaturi eugenice propriu-zise. Promotorii teoriilor eugenice ale perfecțiunii umane prin intermediul selecției sociale și controlul reproducerii – autori precum englezul Francis Galton (1822-1911), germanul Alfred Ploetz (1860-1940) sau americanul Charles Davenport (1866-1944) – erau citați nu numai în centre universitare cum ar fi Viena, Praga, Budapesta și București, ci și în orașele de provincie din regiune, precum Graz, Brno, Debrețin, Cluj sau Baia Mare.

Cercetarea eugenică fusese instituționalizată la Praga încă din iulie 1913, iar până la sfârșitul aceluiași an a fost înființată și la Viena o Secție de Biologie Socială și Eugenie în cadrul Societății Sociologice. În anii premergători Primului Război Mondial, cu două societăți eugenice și o serie de alte instituții care promovau cercetarea pentru îmbunătățirea sănătății populației, maghiarii s-au aflat în avangarda mișcării eugenice din Europa Centrală și de Est. În deceniul următor eugeniștii cehi și, într-o oarecare măsură, cei polonezi au jucat un rol important pe plan internațional, iar până la mijlocul anilor 1930 Austria, Cehoslovacia, Polonia, Ungaria și Iugoslavia deveniseră membre ale Federației Internaționale a Organizațiilor Eugenice (International Federation of Eugenics Organizations, IFEO). Eugeniștii români, la rândul lor, au jucat un rol important în Federația Internațională a Societăților Eugenice Latine, înființată la Mexico City în octombrie 1935.

Având în vedere proximitatea geografică, era, desigur, de așteptat ca modelul eugenic propus în Germania sub numele „igienă rasială” să joace un rol important în întreaga regiune, deși această influență nu a fost întotdeauna reflectată de legăturile instituționale, traiectoriile personale și interesele comune ale eugeniștilor din Europa Centrală și de Est.

Cu siguranță, igiena rasială germană a atras interesul multor eugenisti proeminenți est-central-europeni – dintre care unii sunt discutați în acest volum, precum diplomatul maghiar Géza Hoffmann (1885-1921), medicul sas Heinrich Siegmund (1867-1937) sau preotul român Gheorghe Făcăoaru (1881-1973). Eugenia britanică, cea americană și cea franceză au fost însă la fel de influente. Mai mult, la începutul anilor 1920, mulți eugenisti români, printre care demograful și statisticianul Sabin Manuilă (1894-1964) și igienistul Petru Râmneanțu (1896-1975), au beneficiat de burse din partea Fundației Rockefeller pentru a studia și a vizita centre medicale și eugenice din SUA. Au existat și alți eugenisti, precum Iordache Făcăoaru (1897-1984), fratele mai mic al lui Gheorghe, și maghiarii Mihály Malán (1900-1968) și Adél Jankovich (1900-1958), care au studiat cu igienisti rasiali germani (și elvețieni), precum Fritz Lenz (1887-1976), Eugen Fischer (1874-1967), Ernst Rüdin (1874-1952) sau Otmar von Verschuer (1896-1969). În fine, alți eugenisti, cum au fost neurologul Gheorghe Marinescu (1863-1938) și expertul în igienă socială Gheorghe Banu (1889-1967), au fost atrași de modelele italiene și franceze de biotipologie. Este interesant de remarcat că, în ciuda popularității mari de care s-a bucurat biotipologia în rândul eugenistilor români, nu ei, ci cehii au fost cei care au înființat în 1936 singura societate de biotipologie din Europa Centrală și de Est.

Ar fi fost poate de așteptat ca mișcările eugenice din Ungaria și România – două țări importante din Europa Centrală și de Est – să se încadreze în modelul occidental, dar nu a fost chiar așa. Eugenia, așa cum a fost ea definită de Francis Galton în 1883, era o teorie despre îmbunătățirea fondului ereditar al generațiilor umane viitoare prin intermediul selecției sociale și al promovării înmulțirii selective a unor indivizi considerați „superiori” și, corelativ, prin controlul reproducerii acelor indivizi considerați „inferiori” din punct de vedere al nivelului intelectual și al contribuției sociale. Această definiție a devenit foarte cunoscută și a servit ca platformă pentru o mare varietate de teorii ale îmbunătățirii sociale și biologice. Folosind idei din antropologie, medicină, demografie și fiind puternic influențat de teoria selecției naturale a lui Charles Darwin, Galton a combinat interpretări, adesea contradictorii, despre transmiterea calităților sau a defectelor ereditare la om pentru a elabora o așa-zisă „știință” a eugeniei. Motivațiile lui au fost sociale, intelectuale și politice, incluzând evaluarea calității biologice a populației, păstrarea elitismului de clasă, prevenirea amestecului rasial și asigurarea dominației „rasei albe”.

Din Anglia, eugenia s-a răspândit în toată lumea, găsim entuziaști atât printre oamenii de știință, cât și printre politicieni și lideri ai Bisericii. La fel s-a întâmplat și în Ungaria și România. Ambele țări au propriile tradiții eugenice, care s-au dezvoltat între 1890 și 1945, dar ale căror figuri proeminente, argumente și direcții principale – ca și receptarea și impactul lor pe termen lung – continuă să fie în mare parte necunoscute, și nu doar în restul Europei și în America de Nord și de Sud, ci – cu atât mai îngrijorător – chiar și de către istoricii maghiari și români. Prin urmare, această carte își propune să redefinească debaterile actuale despre istoriile naționale și despre trecutul comun româno-maghiar-german-rom din aceste două țări, luând în considerare multitudinea de contexte științifice, culturale, lingvistice și politice care au servit la transmiterea și aplicarea ideologică complexă a ideilor și practicilor eugenice. Acest lucru necesită o cercetare comparativă substanțială, efort analitic și cercetări arhivistice extinse, astfel încât să ofere noi fundamente intelectuale pe care să putem apoi construi o abordare nouă atât a istoriei eugeniei europene și internaționale, cât și a istoriei Ungariei și României.

*

Acest volum își propune să prezinte originalitatea și diversitatea mișcărilor eugenice din Ungaria și România începând cu sfârșitul secolului al XIX-lea și continuând până la mijlocul anilor 1940, odată cu terminarea celui de-al Doilea Război Mondial. În această perioadă istorică, ambele țări au trecut prin modificări teritoriale și transformări demografice profunde. Prin dezmembrarea Imperiului Habsburgic între 1918 și 1920, Ungaria a pierdut o treime din teritoriu și milioane de maghiari au devenit minoritari în țările vecine succesoare. Pentru români însă, acesta a fost cel mai important moment din istoria lor: Transilvania, Banatul și Maramureșul istoric, alături de Bucovina și Basarabia – regiuni care și-au cerut dreptul la autodeterminare –, s-au unit cu Regatul României. Așa a apărut pe harta Europei un nou stat, România Mare. Născut din cenușa a două imperii, cel habsburgic și cel țarist, acest stat a existat până în 1940, când un alt război mondial i-a grăbit sfârșitul. Între 1938 și 1940, Ungaria a primit unele dintre teritoriile pierdute la Trianon, dar această reîntregire nu a supraviețuit înfrângerii Germaniei naziste.

În această perioadă de circa 70 de ani, precum colegii lor din Marea Britanie, Germania, Franța și SUA, eugeniștii români și maghiari au publicat substanțial despre această așa-zisă știință a îmbunătățirii rasei umane, s-au organizat în societăți academice, au organizat numeroase dezbateri publice și prelegeri populare, au influențat politici sanitare, de sănătate publică și educaționale. Iar unii dintre ei au contribuit prin expertiza oferită la formularea și apoi la punerea în practică a politicilor de excludere socială și purificare etnică, de la deportări și schimburi de populație la Holocaust.

Studiile introductive, împreună cu biografiile autorilor și textele selectate pentru această carte (cele scrise în maghiară și în germană fiind traduse aici pentru prima dată în limba română), demonstrează impactul deosebit pe care ideea de națiune și ideea de rasă l-au avut asupra dezvoltării și circulației pe scară largă a ideilor eugenice în aceste două țări. Mai mult, acești autori și ideile lor eugenice sunt contextualizați pentru a-și putea găsi locul în domeniul mai larg al istoriografiei, dar și în dezbaterile curente despre memorie, moșteniri culturale, istorie comună și, nu în ultimul rând, resurgența etnonaționalismelor. În genere, intenția noastră este de a prezenta atât exemple de mișcări eugenice ale majorității, sprijinite de statul maghiar și de cel român, cât și exemple de mișcări eugenice ale minorităților sau formulate explicit împotriva lor, cum a fost cazul romilor în perioada interbelică și a celui de-al Doilea Război Mondial. În acest sens, cartea de față trasează carierele științifice ale unor eugeniști reprezentativi din Ungaria și România și descrie totodată modul în care fiecare dintre ei a articulat științific teoriile eugenice propuse. Astfel, sperăm să ilustrăm preocupările pentru eugenie în rândul specialiștilor maghiari și români din științele medicale și sociale, descriind în același timp programele eugenice concepute de ei între 1900 și 1945.

*

Cronologic, acest volum propune o investigație pe mai multe niveluri interculturale a istoriei eugeniei în Ungaria și România. Prima jumătate a secolului XX a fost o perioadă dificilă pentru ambele țări: au trecut prin două războaie mondiale, au suferit transformări teritoriale, sociale și naționale profunde și au cunoscut diverse tipuri de sisteme politice:

de la monarhie (1867-1918) la republică comunistă (1919) și regența lui Miklós Horthy (1920-1944), urmată de ocupația germană, în cazul Ungariei; la o monarhie constituțională (1881-1938), dictatură regală (1938-1940) și apoi dictatura militară a lui Ion Antonescu (1940-1944), în cazul României.

Ambele țări erau, de asemenea, eterogene atât din punct de vedere religios, cât și etnic: Ungaria avea o importantă minoritate evreiască și germană, iar România avea, pe lângă minoritatea evreiască și germană, și o importantă minoritate maghiară; romii nu erau recunoscuți oficial ca minoritate etnică. Astfel, nu este surprinzător că ideea unei comunități naționale omogene, bazată pe ideea de rasă și legături de sânge, a fost atât de prezentă în discursurile politice, culturale și religioase. În această perioadă, eugenia a devenit parte a unei agende biomedicale și biopolitice mult mai ample, transformându-se treptat într-un discurs despre națiune care s-a diversificat atât din punct de vedere ideologic, cât și din punct de vedere geografic.

Centralitatea ideii de rasă în diversele proiecte eugenice propuse și discutate în aceste două țări este ilustrativă pentru răspândirea retoricii și a practicilor menite să idealizeze națiunea. Fixația eugenică pe căsătorie, reproducere și fertilitate a funcționat perfect împreună cu reprezentarea națiunii ca o familie extinsă. Eugenia și naționalismul s-au împletit și s-au suprapus, producând o sinteză specifică Europei Centrale și de Est; una pe care am numit-o „biologizarea apartenenței naționale”. În același timp, eugenia națională a fost mereu descrisă ca un proiect progresist și modern menit să îmbunătățească și să protejeze sănătatea populației. Acesta a fost principalul argument adus de maghiarul István Apáthy (1863-1922), sasul Heinrich Siegmund sau românul Iuliu Moldovan (1882-1966) în încercările lor de a formula o definiție a eugeniei specifică propriilor contexte naționale. Acesta a fost de altfel și mesajul transmis și reafirmat în textele selectate aici.

Cazul Ungariei și României oferă totodată o bună perspectivă asupra modului în care reflecția, investigarea și discursul despre națiune au avut un impact semnificativ asupra eugeniei ca proiect biopolitic modernizator. Între 1900 și 1945, aceste două țări, mai ales România, erau predominant rurale și, prin urmare, tradiția lor intelectuală eugenică se baza adesea pe idealizarea satului și a țăranului. Eugeniștii maghiari și români socoteau țăranimea ca pe o întruchipare a fertilității rasiale și a forței naționale. Ei au promovat adesea o formă de eugenie rurală, lăudând comunitățile țăărănești, imaginând în același timp forme de apărare a acestor comunități împotriva modernității. În aceste interpretări eugenice, comunitățile rurale erau adesea portretizate ca entități atemporale și anistorice, în timp ce statele erau descrise ca promotori activi ai schimbării. În mod sugestiv și contradictoriu în același timp, în Europa Centrală și de Est, eugenia a hrănit nostalgia pentru un trecut iluzoriu, transformând conservarea tradiției într-o serie uimitoare de programe naționale de îmbunătățire socială și biologică. Cu toate acestea, glorificarea comunității rurale tradiționale, devenită un loc comun pentru toate aceste culturi, era deopotrivă o formă modernă specifică de cunoaștere științifică.

Prin urmare, faptul că istoria eugeniei și istoria naționalismului din Ungaria și România sunt legate între ele nu este o coincidență. Atât în cazul eugeniei, cât și în cel al naționalismului, forța majoră a fost aceea a identității etnolingvistice și religioase. Cazurile prezentate în acest volum arată felul în care biologizarea eugenică a apartenenței naționale a avut o dezvoltare remarcabilă, bazată fiind nu doar pe cunoștințe biologice moderne despre ereditate și evoluție, ci și pe dorința statului național modern de a exercita un control total

asupra propriei populații. Procedând astfel, sunt scoase în evidență influențele ce au modelat diversele opinii eugenice, adoptate de personalități științifice și politice aparținând atât majorității, cât și grupurilor minoritare, influențe care ulterior s-au exercitat și asupra politicilor naționale, precum și asupra sentimentului de identitate etnică. Cu precădere în perioada interbelică, o varietate de patologii sociale și probleme de igienă erau considerate responsabile pentru așa-zisa degenerare a națiunii și rasei, iar presiunea eugeniștilor asupra statului pentru a preveni răspândirea lor s-a intensificat. Problemele mai vechi și mai noi cu care se confruntau Ungaria și România la sfârșitul secolului al XIX-lea – antisemitismul, de exemplu – au fost reconfigurate conceptual în termeni de protecție a corpului națiunii, iar eugeniștii interbelici au fost cei care au contribuit decisiv la acest proces de redefinire. Ca și în alte părți ale lumii, eugenia a oferit experților și guvernelor din Ungaria și România o bază științifică pe care să construiască proiecte de omogenizare socială și biologică.

Printre consecințele ideologice și culturale ale biologizării apartenenței naționale s-a numărat și consolidarea imaginii publice a expertului: a demografului, sociologului, antropologului ș.a.m.d. Unii erau deja oameni de știință consacrați, alții au devenit funcționari publici, parlamentari și chiar prim-miniștri, cum a fost cazul eugenistului maghiar, contele Pál Teleki (1879-1941), care a fost prim-ministrul Ungariei între 1920 și 1921 și din nou între 1939 și 1941. Eugenistul român Ovidiu Comșia (1903-1944) vorbea despre apariția unui nou grup de indivizi, o „elită etnică”, devotată națiunii pe care o reprezenta. Într-un limbaj încărcat de metafore naționaliste, eugeniștii îndemneau populația să se reproducă responsabil, punând în același timp presiune pe stat pentru ca acesta să intervină și să prevină presupusul proces de degenerare socială și biologică a națiunii. În acest sens, eugeniștii au subliniat public imperativul biopolitic al statului modern, și anume menținerea și îmbunătățirea calităților fizice și mintale ale populației. Indiferent de perspectiva neolamarckistă ori mendeliană adoptată, ei au promovat atât îmbunătățirea mediului social și a educației, cât și igienizarea corpului națiunii și a moștenirii lui ereditare.

*

Deși erau persoane foarte diferite în ceea ce privește opiniile politice, originea socială sau pregătirea științifică, eugeniștii considerau că sănătatea populației trebuie să fie una dintre prioritățile statului național și că ei erau grupul de experți dedicați identificării problemelor sociale și medicale și cei care puteau propune măsuri pentru rezolvarea acestora. Toți, de fapt, au văzut în eugenie o oportunitate de a crește prestigiul profesiei lor, demonstrând utilitatea socială și potențialul acesteia de a fi de folos politicilor statului. Au fondat o nouă serie de periodice dedicate eugeniei, de la efemerul *Fajegészségügy* (Sănătatea Publică a Rasei) din Budapesta până la *Volksgeundheit* (Sănătatea poporului), publicat la Mediasch (Medias) între 1902 și 1911, sau la persistentul *Buletin Eugenic și Biopolitic*, publicat, cu o scurtă pauză, la Cluj între 1927 și 1947. Alte publicații au folosit eugenia pentru a reflecta spiritul naționalismului și dezbaterile despre familia etnică cu care erau impregnate reviste precum *Nemzetvédelem* (Protecția națiunii) din Budapesta. În fine, unele reviste au subliniat relația eugeniei cu alte discipline, cum ar fi antropologia și medicina: de exemplu, *Rassen im Donauraum* (Rasele din regiunea Dunării) din Budapesta, *Revista de igienă socială* din București și *Medizinische Zeitschrift* (Revista Medicală) din Sibiu.

O colecție de cărți dedicate eugeniei – *Biblioteca eugenică și biopolitică* – a fost înființată în România la începutul anilor 1920. În mod similar, în Cehoslovacia a fost înființată colecția *Eugenická knihovna*, iar în Polonia, *Biblioteka Eugeniczna*. Prima carte publicată în colecția românească a fost lucrarea lui Iuliu Moldovan *Igiena națiunii: eugenia*, în 1925, urmată de *Biopolitica*, în 1926. Aceste publicații, revistele și vasta colecție de articole, cărți, prelegeri publice și emisiuni radio despre eugenie și teme conexe transmiteau o încredere crescândă în știință și progres și convingerea că un stat național modern are nevoie de o populație sănătoasă și numeroasă. Chiar și cei care nu conectau eugenia cu comunitatea națională, ci mai degrabă cu o nouă moralitate și armonie sexuală – cum propunea filosoful nutriționist și vegetarian Edmond Székely (1905-1979) – subliniau necesitatea unui program rațional de reproducere a rasei umane.

La începutul anilor 1930, în Ungaria și România, ca și în alte țări din Europa, eugenia a devenit nu doar relevantă din punct de vedere social, ci și importantă din punct de vedere politic și, ca urmare, a fost instrumentalizată în folosul proiectelor naționale de îmbunătățire socială și biologică. O serie de măsuri eugenice au fost propuse în ambele țări, de la sterilizare până la introducerea certificatelor medicale premaritale. Sterilizarea bolnavilor cu dizabilități mintale a fost probabil cel mai controversat subiect pentru eugenisti maghiari și români, opiniile acestora variind de la respingerea categorică (din motive religioase, morale și legale) până la susținerea entuziastă. De fapt, ca și în alte părți ale lumii, afinitățile politice nu au contat prea mult. Mai ales sterilizarea voluntară – dar și cea obligatorie – a fost susținută atât de eugenisti de stânga, ca József Madzsar (1876-1940) și Eugen Relgis (1895-1987), cât și de cei de dreapta, precum medicul și jurnalistul Nicolae Roșu (1903-1962) sau medicul psihiatru László Benedek (1887-1945), și chiar și de eugenisti de origine evreiască, precum Márk Goldberger (1879-1948) și Lajos Naményi (1892-1957).

Tema sterilizării a fost adesea inclusă în programul conferințelor de specialitate organizate în perioada interbelică. De exemplu, la al XI-lea congres al Societății Române de Neurologie, Psihiatrie, Psihologie și Endocrinologie din 1931, s-a propus introducerea sterilizării voluntare, iar acest subiect a fost intens discutat și la al IX-lea Congres Internațional de Dermatologie și Sifilologie, organizat la Budapesta în 1935 și la cel de-al XVII-lea Congres Internațional de Antropologie și Arheologie Preistorică, desfășurat la București în 1937.

Este semnificativ faptul că opoziția față de sterilizarea obligatorie nu a venit doar din partea liderilor religioși, precum teologul Tihamér Tóth (1889-1939) sau Augustin Popa (1893-1974), profesor de drept canonic la Academia de Teologie Greco-Catolică din Blaj, ci și din partea unor medici socialiști, precum Ferenc Jahn (1902-1945), care a fost deportat la Dachau pentru activitățile lui antifasciste, unde a și decedat. Împreună cu un alt maghiar, Béla Totis (1895-1943), Jahn și-a formulat critica la adresa eugeniei negative în *Internationales Ärztliches Bulletin* (*Buletin Medical Internațional*), publicat la Praga între 1934 și 1938. Unii eugenisti evrei români, cum a fost Iosif Glicsman (1871-1938), cunoscut mai degrabă prin pseudonimul Ygrec, au contestat, de asemenea, accentul tot mai puternic pus pe teoriile naziste de dominație rasială. O atitudine similară a fost adoptată de medicul democrat Grigore T. Popa (1892-1948).

Idealul unei națiuni sănătoase a dominat cultura și politica din Ungaria și România, indiferent de modul în care s-au instituționalizat sub aspect practic diferitele mișcări eugenice. Încă din anii 1920, climatul politic, la nivel național, regional și internațional (prin ascensiunea fascismului), a fost un sol fertil care a hrănit circulația ideilor eugenice